

„Rihard, ti tu?“ Bil je gospodinjin glas. Stala je nevidna v temi vrhu stopnic. „Nate smo čisto pozabili... Zdaj pojdeš z menoj. Mame ni doma.“ Primajala se je k njemu in ga potegnila za seboj v prvo nadstropje. Bila je velika, močna ženska, trdih, moških potez, a mehkih, skoraj otožnih oči. Ni se upiral. V prvem nadstropju pa je nenadoma bruhnil v tih, krčevit jok. Tedaj se je sklonila k fantu in si ga dvignila v naročje. „Nič ni hudega, moj mali, nič... Jutri bo že dobro. Lačen si, kaj ne?“ Stiskala ga je k prsom, vsa pretresena od nenadnega otrokovega joka; sama ni imela otrok in ko je čutila ob sebi to drobno, nežno telesce, se je vzbudilo v njej občutje, tako slično ganotju, da so se ji zganile ustnice in od zadrževanih solz stisnilo grlo.

Fant se je je oklenil kot matere. „Seveda,“ je hitela, božajoč ga po svetlih, rahlo kodrastih laseh. „Zdaj boš jedel. Potem pa ti bom pripravila posteljo in boš takoj legel.“ Nesla ga je v kuhinjo in ga posadila na stol.

Rihard ni videl matere nekaj tednov. Rekli so mu, da je odšla v Ljubljano in da mora priti vsak čas. Jedel in spal je pri Knezovih. Bil je sam in ni šel nikamor več. Niti v park. Potem je nekega dne prišel oče. Bil je skrbno oblečen in ves spremenjen, govoril je s tihim, rahlo trepetajočim glasom in ko so mu pripeljali dečka, ga je dvignil k sebi ter ga poljubil. „Prišel sem ponj,“ je dejal.

„Kako ponj?“ je vprašala gospodinja in se postavila pred Riharda. „Kaj nimate že dovolj?“

Arnoh se je naglo vzravnaval in ko je spregovoril, se je le s težavo krotil. „Fant pojde z menoj... Mislim, da mi tega ne morete braniti... Koliko je račun, prosim? Sedem dni ste ga imeli na hrani in stanovanju.“

V njenem pogledu je bil zgolj prezir. Rekla je: „Nič. Toda zapomnite si: če bi bilo to za vas, bi tega nikoli ne storila. Nikoli. Vi ste zver v človeški podobi.“ Obrnila se je in naglo odšla.

(Dalje sledi.)

Politični obzornik

Ob opciji na južnem Tirolskem

Neposredno pred sedanjo vojno je pričela Nemčija veliko akcijo za izselitev Nemcev iz tujih držav, kjer žive več ali manj odrezani od svoje domovine. Ne da bi se spuščali v razloge tega velikega preseljevanja ljudi, je potrebno poudariti nekaj dejstev, ki so važna tudi za nas.

Po vojni je ostalo okoli 30 do 40 milijonov ljudi, ki so se šteli za narodne manjšine. Ob novi razmejitvi Evrope se na narodnostne meje ni oziralo tako, kot bi bilo potrebno. Imperialistična Evropa je tako nasilno ureditev nekaj časa sicer lahko prenašala. Narodnostno vprašanje pa je danes brez dvoma eno izmed težkih vprašanj, ki je pričelo Evropo razjedati in je povečalo število nezadovoljnih s sedanjim stanjem. Manjšinska zaščita, ki so jo večji del morale sprejeti samo manjše države, je bila formalna. Tudi Društvo narodov je bilo za vprašanje manjšin gluho.

Sedanja vojna, bolj mir, ki ji bo sledil, bo moral reševati tudi to vprašanje na novi podlagi. Osnovne smernice, na podlagi katerih naj bi se to vprašanje reševalo, so iskale v vsem času po vojni zlasti prizadete manjšine. Zlasti tiste manjšine, ki niso uživale mednarodne zaščite in ki so se združile v stalni organizaciji Manjšinskih kongresov. Ta naj bi v njihovem imenu postavljaj njih zahteve pred svetovno javnostjo in jih na zunaj zastopal. Izkazalo se je, da se je ta kongres izneveril svoji nalogi. Zaigral je namreč veliko politiko, kot so jo zahtevale velike države. Njegova največja zahteva je bila zahteva po avtonomiji za manjšine. To načelo pa manjšin ni moglo zadovoljiti, kajti gotovo je, da vse streme za tem, da se prej ali slej združijo s svojim narodom v popolno enoto. Tudi je bilo kmalu zatrto vprašanje samoodločbe, ki ga je postavil Wilson takoj po vojni kot temeljno načelo, na podlagi katerega naj bi se reševala narodnostna vprašanja v Evropi. Smatrati se je pričelo za revolucionarno geslo. Strašili so, da bi zahteva po samoodločbi lahko dovedla do vojne. Do nje je prišlo, kot vidimo, vseeno in po drugi poti.

Z okupacijami in vojno je medtem rešila Nemčija del svojih manjšin. Seveda so s tem nastala spet nova narodnostna vprašanja za Evropo, ko so celi narodi izgubili svojo svobodo. Istočasno pa je začela Nemčija reševati tudi vprašanja glede drugih svojih manjšin in sicer z njih preseljevanjem v domovino. Podobno je v začetku lanskega leta storila tudi Italija, ko je pozvala svoje izseljence iz zamejstva domov in sicer brez kake mednarodne pogodbe. Deloma prisilno, deloma z mednarodnimi pogodbami pa je rešila to vprašanje Nemčija, ki je sklenila tako pogodbo s Sovjetsko Rusijo, Baltiškimi državami in 21. okt. 1940 z Italijo, kar nas posebej zanima. Nobena od teh pogodb do sedaj še ni bila objavljena.

Predlog za izselitev Nemcev iz Južne Tirolske je dal Hitler že 7. maja 1938, ko je v svojem govoru poudaril, da so Rimljani in Germani zamudili ugodno priliko, ko bi lahko potegnili jasno in naravno mejo na Brennerju. Sledila sta nato pogodba in poziv na vse nemške prebivalce na Južnem Tirolskem, da se do 31. decembra 1939 izjavijo za izselitev v Nemčijo, ali pa da ostanejo v Italiji in s tem izgube vse pravice, ki jim kot manjšini grede. Skoraj enako bo stanje onih, ki se ne izrečejo ne za eno in drugo in ostanejo italijanski državljani. Opcijsko glasovanje je bilo končano 31. decembra lani. Opcija se je vršila v sedanji bocenski pokrajini ter v določenih delih Videmske, Trentinske in Belunske pokrajine. Vsak Nемец je smel zahtevati od občinskega urada, da mu brez vsakih formalnosti izda glasovnico in sicer ali belo za opcijo za Italijo ali oranžno za opcijo za Nemčijo in s tem za izselitev. Slednja glasovnica je bila pisana dvojezično, prva pa samo v italijanščini.

Rezultati glasovanja so bili naslednji:

Pokrajine:	Opcijsko pravico je imelo:	Glasovalo za:		Ni glasovalo:
		a) Nemčijo	b) Italijo	
Bolcanska:	229.500	166.488	27.712	35.300
Trentinska:	24.453	13.015	3.802	7.636
Videmska:	5.003	4.576	337	690
Bellunska:	7.429	1.006	6.423	—
Skupno:	266.985	185.085	38.274	43.626

Poleg teh je glasovalo še 280, za katere pa še ni ugotovljeno, v katero izmed gornjih pokrajin spadajo. Pretežno nemška je bila le Bolcanska pokrajina.

Iz podatkov je razvidno, da so imeli pravico opcije le tisti Nemci, ki so prišli pod Italijo po svetovni vojni. Tako je odpadlo po štetju iz leta 1921. 8.355 Nemcev, ki

žive pod Italijo že od časa pred vojno. Večina teh živi naseljenih v krajih, ki so še danes pretežno nemški, kot n. pr. v občini Gressoney, kjer je leta 1921. navedlo od celotnega števila prebivalcev (1.260) 1.180 kot svoj občevalni jezik nemški. Tako bo ostalo v Italiji še vedno okoli 90.000 Nemcev. Všteti so tu oni, ki so glasovali za Italijo, oni ki sploh niso glasovali in Nemci, ki so bili pod Italijo že pred vojno.

Zanimivo je primerjanje lanskih števil s prejšnjimi štetji, zlasti z onimi iz let 1910 in 1921, ko se je vršilo štetje na podlagi občevalnega jezika. Letos je imelo opcijsko pravico skupno, kot smo videli, 276.265 nemških prebivalcev Južne Tirolske. Glasovalo je sicer tudi nekaj Slovencev in Ladincev, kar pa v bistvu števila ne spremeni. Leta 1921. pa so našteali v istih pokrajinah samo 195.650 Nemcev, poleg 426.638 Italijanov. K temu bi morali prišteti le še Kanalsko dolino z občinami Lipalja ves, Naborjet, Pontabelj, Trbiž, Ukve in Žabnice, dalje Belo peč in del občine Rateče, kjer so našteali leta 1921. nekaj nad 8.000 prebivalcev, od tega 1.106 Slovencev, 4.185 Nemcev in 1200 Italijanov. Seveda na podlagi občevalnega jezika. Tako bi po štetju iz leta 1921. imelo opcijsko pravico nekaj nad 200.000 Nemcev. Lani pa jih jo je imelo neprimerno več. Brez dvoma se ni v povojnih letih število Nemcev na Tirolskem tako povečalo, ampak nasprotno. Veliko večja je verjetnost, da je njih število padlo. Upoštevati moramo pri tem zlasti veliko število izseljencev, ki so zapustili po vojni iz raznih razlogov svoje domove. Tako gre vsa velika razlika predvsem na račun načina štetja. Jasno se pokaže do kako velikih razlik na škodo manjšin se je to štetje vršilo. Vidno bo to še bolj, če pogledamo številke iz leta 1910., ki so bile za Nemce ugodne in ko so našteali v istem področju 263.500 Nemcev. Število odgovarja približno današnjemu, če upoštevamo vse dogodke in spremembe po vojni. Pri tem bi pripomnili, da so se tudi v Trstu vršila štetja na podlagi občevalnega jezika in sicer vedno v našo škodo. Po teh podatkih pa lahko približno ugotovimo tudi, kakšna je bila razlika v našo škodo.

Kakor je bilo že zgoraj omenjeno, so glasovali lani tudi drugi in ne samo Nemci, za izselitev v Nemčijo. Gre tu pred vsem za Slovence iz Kanalske doline in Ladincev. Izkazalo se je namreč, da so italijanske oblasti izročale na zahtevo glasovalne pole v Kanalski dolini tudi Slovincem in to celo takim, ki niso iz Kanalske doline (delavci v Rablju). Glasovali so celo jugoslovanski državljani. Procent, ki je glasoval, je bil celo v Kanalski dolini najvišji in sicer 82%, dočim je znašal v Trentinski pokrajini 53%, v Bellunski samo 13%, v Bolcanski pa 73%. Za italijansko državljanstvo pa je v Kanalski dolini glasovalo samo 6% ali 337 prebivalcev. Po poročilih so Slovenci v Kanalski dolini v veliki večini glasovali za izselitev v Nemčijo in je zato tudi celoten odstotek tako velik. Razlogov, ki so tudi naše ljudi prisilili k temu, da se sami brez potrebe odločijo za izselitev v tujo domovino, tu ne moremo razmotrivati. Z izselitvijo večine Slovencev iz Kanalske doline bi bila ta za Slovence izgubljena. Plebiscit na Koroškem, povojno stanje naših manjšin in sedaj rezultat opcije v Kanalski dolini pomenijo vsekakor za slovensko politiko težke probleme, ki izvirajo iz notranje neenotnosti in s tem zvezanega pomanjkanja vsake moči. Vidimo, da Slovence, ki živijo ob mejah, ne veže s središčem skoraj nobena sredotežna sila.

žj